

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 DERSİ

UZUN TEZİ

“KÖY ve KENT GERÇEĞİNDE YABANCILAŞMA”

Rehber Öğretmen: Tülay Cenik Akfırat

Öğrencinin Adı: Buşra

Öğrencinin Soyadı: Altındağ

Diploma Numarası: D1129114

Sözcük Sayısı: 3562

Araştırma Sorusu: Yaşar Kemal’in “Kuşlar Da Gitti” ve “Hüyükteki Nar Ağacı” adlı yapıtlarında yabancılaşmanın bireyler üzerindeki etkisi nasıl ele alınmıştır?

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı bitirme tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Yaşar Kemal'in "Hüyükteki Nar Ağacı" ve "Kuşlar Da Gitti" yapıtlarından hareketle, köyde ve kentte ortaya çıkan yabancılaşmanın boyutları ve sonuçları incelenecektir.

Anadolu gerçeğini yansıtması bakımından "Hüyükteki Nar Ağacı", kentsel gerçeği yansıtması bakımından da "Kuşlar Da Gitti" yapıtları seçilmiştir. Amaç doğadan uzaklaşan insanın kentte ve köyde yaşadığı yabancılaşmanın boyutlarını, benzer ve farklı yönlerini yansıtmaktır.

Tezin ön çalışması sırasında, yapıtlar ayrıntılı okunmuş; konuyla ilgili farklı kaynaklardan araştırmalar yapılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde Yaşar Kemal'in hayatından ve yapıtlarının içeriğinden bahsedilecek ve teze konu olan yapıtların içeriği hakkında kısa bilgi verilecektir. Yabancılaşmanın bireyler üzerindeki etkileri, bireyin doğaya, emeğine, topluma ve kendine yabancılaşması alt başlıkları altında değerlendirilecektir.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
1. GİRİŞ.....	1
2. YABANCILAŞMA.....	2
2.1. Bireyin Doğaya Yabancılaşması.....	3
2.2. Bireyin Emegine Yabancılaşması.....	5
2.3. Bireyin Topluma Yabancılaşması.....	7
2.4. Bireyin Kendine Yabancılaşması.....	8
3. SONUÇ.....	10
4. KAYNAKÇA.....	12

1. GİRİŞ

Türk yazınının tanınmış ve yapıtları pek çok dile çevrilmiş yazarlarından olan Yaşar Kemal köy ve kent yaşamındaki çatışmalardan yola çıkarak oluşturduğu yapıtlarında Anadolu gerçeğine büyük yer ayırmıştır. Kemal, doğduğu yer olan Anadolu topraklarını ve buradaki insanların yaşam biçimlerini dikkatle gözlemlemiştir. Gözlemlediği bu olaylardan yola çıkarak, yapıtlarını daha çok Anadolu merkezli kurgular üzerinden temellendirmiştir. Yaşar Kemal, çocukken eniştesinin elinden kayan bıçakla bir gözünü kaybetmiş; fakat bu kaybı bir kazanç olarak değerlendirmiştir. Bu sayede dünyaya daha dikkatli bakan bir insan olduğunu belirtmiştir. Köy gerçeğinde başlayan ve kent gerçeğine taşınan yaşamında, bu dikkatle, bakabilen insan olma özelliğini hiçbir zaman yitirmeyen yazar, işe önce doğduğu toprakları anlatmakla başlamıştır. Yaşar Kemal, sonrasında oluşturduğu kimi yapıtlarında ise, kentsel sorunları ve kentteki farklı bakış açılarını da ele almıştır. Kemal'in, "Hüyükteki Nar Ağacı" ve "Kuşlar Da Gitti" adlı yapıtları, kırsalda ve kentte yaşanan çatışmaları ve bu çatışmalardan doğan yabancılaşmaları incelenmek üzere seçilmiştir.

Yaşar Kemal küreselleşme ile tek tip bireylerin yaratıldığını öne sürer ve buna bağlı olarak yapıtlarında küreselleşme gibi yoğun bir sürecin içinde, insan-doğa ilişkisini inceler. Yabancılaşmanın bir sonucu olarak bu ilişkide ortaya çıkan aksaklıklara ve çarpıklıklara değinir. Doğanın insan yaşamındaki rolünü irdelerken insan kadar doğayı da boyutlu görebilen Yaşar Kemal: "*Yeşile yeşil demekle yetinmez nasıl bir yeşil? Zehir yeşili mi, çimen yeşili mi, şimşek yeşili mi, yosun yeşili mi olduğunu belirtir.*"¹ Bu nedenle yapıtlarda doğa betimlemelerine ağırlık verilmiştir. Doğayı böylesine iyi tanıyan yazarın kaleminden, doğaya uzaklaşan insanın sancısı da ayrıntılı aktarılır. Bu sancı bir süre sonra bireyi başladığı noktadan çok daha uzak ve farklı boyutlara taşıyacaktır.

Yaşar Kemal'in yapıtlarında temel çatışma, toplumdaki adaletsizlik üzerine kuruludur. Söz konusu yapıtlarda bu adaletsizlikle beslenen yabancılaşma işlenir. Kendine ve çevresine yabancılaşan insanın doğa ile arasındaki doğal denge bozulur ve bu durum onun doğayla ilişkisinde birtakım değişiklikler yaratır. "Kuşlar da Gitti" adlı yapıt kent yaşamında insan-doğa ilişkisini bu bağlamda irdeleyen bir yapıttır. Tuğrul ve birkaç arkadaşı, çeşitli tuzaklarla önce kuşları yakalayan, sonra para karşılığında onları azat ettiren "kuş özgürlükçüleridir." Onlar özgürlüklerine çok önceden son verilmiş kuşlara yeniden özgürlük kazandırma

¹ Yaşar Kemal Günleri, 21-22 Mayıs 1993, Edebiyatçılar Derneği

bahanesiyle, kendi vicdanlarını rahatlatmaya çalışırlar. Doğaya çektirdikleri eziyetten duydukları sıkıntıyı, benliklerinden, kuşları azat ederek, silmeye çalışırlar. Ancak artık kimse kuşları azat etmek istemez. Kuş özgürlükçüsü Tuğrul'a göre bunun sebebi kent insanının kendine, o zavallı kuşları özgürlüklerine kavuşturamayacak kadar yabancılaşması ve duygularından uzaklaşmasıdır.

“Hüyükteki Nar Ağacı” adlı yapıtta da, doğaya yabancılaşan insanın giderek topluma ve en son da kendine yabancılaşması ele alınır. Hızlı modernleşmeye bağlı olarak toplumun her alanında görülen çarpıklıklar, tarımla uğraşan köylüyü de etkiler. Buna bağlı olarak “tarımda modernleşme” denilen, geleneksel tarıma en büyük darbeyi vuran bir süreç başlar. Köylülerin her yıl büyük umutlarla iş bulmak için gittikleri Çukurova, bir süre sonra kimsenin gitmeye cesaret edemediği bir yer haline dönüşecektir; çünkü modernleşme Çukurova'yı iş bulunamaz hale getirir. Mevsimlik iş bulmak amacıyla Çukurova'ya doğru yola çıkan Memet, Hösük, Yusuf, Aşık Ali ve Memet çocuk, henüz bu topraklardaki değişimden habersizdirler. Bu nedenle tüm yolculukları boyunca umutlarını tek bir ağaca bağlayarak, doğadan vazgeçemediklerini göstermeye çalışırlar. Köylüler uzun süre köy köy gezdikten sonra, iş bulamamalarına rağmen, o ağacın varlığına ve kutsallığına inanırlar.

Yaşar Kemal tarafından ne İstanbul'un kuşsuz ne de Çukurova'nın ağaçsız kalması umuduyla kaleme alınan bu iki yapıtta irdelenen yabancılaşma sorunu dört alt başlıkta incelenecektir.

2.YABANCILAŞMA

Yabancılaşma kavramının yaratıcısı olarak bilinen Karl Marx' a göre yabancılaşma, bireyin doğadan koparak, kültürel ve sosyal alanda kendine ikinci bir doğa kurmak istemidir. Bunun yanında bir de kapitalizmin getirmiş olduğu yabancılaşma vardır ve bunun sonucunda insan kendine ve emeğine yabancılaşır. Emeğine yabancılaşmış bireyin kendine yabancılaşması bu sürecin kaçınılmaz sonucudur. Modernleşmenin getirmiş olduğu yabancılaşma, iki yapıtın da ana sorunsalını oluşturur. Yaşar Kemal, bu olguyu yapıtlarında insan ilişkileri üzerindeki çarpıklıkları da ortaya koyarak açıklar. “Hüyükteki Nar Ağacı” yapıtında, Mehmet yıllar sonra ablasının yanına, Çukurova'ya iş bulmak için gittiğinde modernleşen tarımın getirdiği sonuçlarla yüzleşir. Tarımda modernleşme ile zenginleşen ablası, artık onu tanımayacak hale gelmiştir. “ *Sevdalanmış... dedi. Şu motorlar geldi geleli. Motora çalınmış. Sevda bağlamış motorlara...* ” (Hüyükteki Nar Ağacı, 17) Tarımda modernleşme ve buna bağlı olarak artan üretim sonucunda artan gelirler işverenleri hep daha fazlasını istemeye iter ve giderek “para” odaklı bir toplum yaratılır. Bunun sonucu olarak insan ilişkileri de derin yaralar alır ve belki

de Memet büyük umutlarla gittiği Çukurova'dan, en fazla ablasının durumuna ve tepkisine üzülmeye ayrılır. *“Her sabah kalkar kalkmaz eline alır bir kova su, bir kalıp sabun, geçer motorların başına, tekerleri yur, motoru yur siler. Bir toz çamuru olmasın, deli olur. Her Allahın günü yur. Motora sevda bağlamış diyorlar. Işkı düşmüş.”* (Hüyükteki Nar Ağacı, 18) Giderek makineye bağlanmaya başlayan insanın emeği en aza indirgenir ve zamanla emeğin değeri yiter. Emeğin değerinin yitimi toplumda ve bireyde yansıma bulur.

2.1 Bireyin Doğaya Yabancılaşması

Yaşar Kemal 1988 yılında Nedim Gürsel ile yapmış olduğu söyleşisinde toplumdaki ekonomik dönüşümün doğa üzerindeki etkisini ve bunun yapıtlarına yansımaları şöyle ifade ediyor: *“Demek ki üretim araçları doğayı değiştiriyor. Hem doğayı, hem de insan ilişkilerini değiştiriyor. Sınıflar da değiştiriyor doğayı. Bugün Çukurova’da toprak, ırgatlardan daha fazla sömürülüyor.”*² Sanayinin hızla geliştiği günümüz toplumlarında, kapitalizme bağlı olarak emeğin metalaşması, birçok olumsuz sonuç doğurmuştur. Bunların en önemlilerinden biri de bireyin kendi doğasına yabancılaşmasıdır. Buna bağlı olarak insan bir süre sonra doğasından tamamen farklı bir zaman ve mekân algısına ulaşır ve doğasından uzaklaşır. İnsanoğlunun belki de kendini içine en fazla sakladığı ve sığındığı yer olan “doğa” ile belli bir noktadan sonra neredeyse tüm ilişkilerini kesmesi meydana gelebilecek en büyük çelişkilere biridir. İçinde bulunduğumuz hareketli ve yorucu ortamlardan bir kurtuluş yolu olabilecek olan doğa, bir süre sonra insanlığa sırtını çevirmeye başlar. Hem heybetli ağaçlar, hem de kuşlar küsüp göçeceklerdir insanoğlunun bencil gezegeninden. Kuşlar artık hep “ben” olmaya başlayan insanlardan uzaklaşacaktır. Bu yönden bakıldığında “Kuşlar Da Gitti” adlı yapıtta İstanbul’da süregelen kuş avcılığı ve bunların belli bir fiyat karşılığında azat edilişleri yabancılaşmanın bir örneği olarak incelenebilir. İstanbul artık öyle bir hâl almıştır ki, ne kuşlar uğrayacaktır Florya düzlüklerine, ne de insanlar onları artık azat edeceklerdir. Hızla ilerleyen teknoloji insanları hem kendilerinden hem doğadan uzaklaştırır. Yılın belli mevsimlerinde kuşları yakalayıp satabilmek için uğraş veren, onları sürü halinde yakalayabilmek için kapanlar hazırlayan kuş özgürlükçüleri insanlara, kuşları özgür bırakma fırsat verirler. İnsanlar kuşlara umutlarını bağlayıp, onları göğe salmaktan vazgeçtiklerinde Tuğrul ve onun gibi diğer kuş avcıları insanların değişmeye başladıklarını anlarlar. *“Kuşlar küstü bize. O kadar geldiler, o kadar kovaladık ki onları, o kadar aşağılayıp yakalamadık ki, şu küçük küçük kuşları yakaladık da, onlar da küstüler bize, insanlara, başlarını aldılar çektiler*

² Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Nedim Gürsel, 130

gittiler.” (**Kuşlar Da Gitti, 41**) Tuğrul ve arkadaşları, kuşları artık azat etmeyen insanlardan şikayet ederken onlardan “zavallı kuşlar” diye bahsederler; fakat bu sadece yaptıkları işi topluma haklı yansıtmak adına yapılan bir eylemdir; aslında onlar da kuşlara ve doğaya yaptıkları eziyetin farkındadırlar. Kuşlar İstanbul’dan göç ederken, Tuğrul ve onun gibi diğer avcılar, tüm suçu, kuşlara sırtlarını çeviren İstanbullular da ararlar, kentin o büyük karmaşasından sıyrılamayıp, doğayı unutan insanı yargırlar. Aslında doğanın sembolü olan kuşlar, insanlığı çok daha önce terk etmişlerdir.

“Hüyükteki Nar Ağacı” adlı yapıtta ise umut bağlanan nar ağacı Çukurova’ya iş bulmaya giden “dağlılar” tarafından büyük bir heyecanla aranır. Dağlılar, aylar boyunca bu kutsal ağacın peşinden koşarlar; fakat hiçbir sonuca ulaşmadan evlerine geri döndüklerinde, kırsala kadar uzanan sömürüden haberdar olurlar. Böyle bir nar ağacının olmadığını öğrendiklerinde doğaya karşı olan inançlarının büyük kısmını yitirirler; çünkü onlar tüm yolculukları boyunca o ağacın bereketine ve getireceği şifaya inanırlar. “ *Olmaz olur mu? Sen bilmiyorsun yerini bir de bizim ağacımıza yok diyorsun*” (**Hüyükteki Nar Ağacı, 85**) Köylüler ağacı bulduklarında, ilk iş ondan kendileri için iş ve Yusuf için şifa dilemeyi düşünürler; “*Hüyükteki nar ağacını bulmalıyız, yoksa bu çocuğun hali kötü. Bu çocuk beni korkutuyor.*” (**Hüyükteki Nar Ağacı, 77**) Köylülerle birlikte iş bulmak amacıyla yola çıkan, yıllardır işveren “ağasının” altında ezilen Memet çocuğun tek umudu iyi bir iş bulup, kaçtığı yere bir daha geri dönmek ve insanca çalışabilmektir. Yıllardır emri altında çalıştığı ağasını terk edip yollara düşerken, bir umut belki nar ağacını görüp ondan yararlanabilmek ister; fakat uzun aramalar sonucunda bile nar ağacına ulaşılmadığında, Memet bir sabah ekipten ayrılarak çekip gider.

Doğayı kendi çıkarlarıyla yok eden insan, çaresize doğaya dönmüş ve yarattığı hayal ürünü nar ağacıyla gerçeklerden kaçmaya çalışmıştır; ancak bu kaçış fazla sürmez ve nar ağacına bağlanan umutlar hızla tükenir.

Yapıtlarında doğa betimlemelerine büyük yer ayıran Yaşar Kemal için doğa çocukluğun cennetidir. Doğa hayatımızda olaylara yön veren asıl belirleyicidir. “*Doğa bir dekor olmaktan çıkarak gerçek bir başkışıye, bir anlatı eyleyenine dönüşür ve öteki kişilerin geleceğinde bir rol oynar...*” “*Ancak çocukluğun bu cenneti, çocukluğun bu düşsel ve saf algılanışı yazarın kişiliğinin öteki parçasıyla, hep anlattığı ve yaşamını etkilemiş o trajik olaylarla çelişir.*”³

³ Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Nedim Gürsel, 87

“Hüyükteki Nar Ağacı” adlı yapıtta doğa temel belirleyendir. Doğanın insan hayatına etkisi ayrıntılı olarak işlenmiştir. ”Kuşlar Da Gitti” adlı yapıtta ise doğanın insan hayatına etkisi irdelenirken insanın doğadan hangi boyutlarda koptuğu incelenmiştir. Tuğrul ve onun gibi binlerce kuş özgürlükçüsü doğayla iç içe olduklarını düşündükleri halde, aslında doğanın dengesini bozduklarının farkında değillerdir. Bu nedenle bir süre sonra yaptıkları işten dolayı, halkın belli bir kısmı tarafından ayıplanacaklarıdır. *“Kazlıçeşme alanı artık bir uğultuydu. Kimi kafesleri parçalayıp kuşları salıvermek, kimi şu uzun oğlanı, şu alan yatırıp eşek sudan gelinceye kadar onu ıslatmak istiyor, kimi de onu savunuyordu”* (Kuşlar Da Gitti, 63)

2.2 Bireyin Emeğine Yabancılaşması

Sanayi Devrimi ile birlikte artan üretim ve bunun sonucunda değişen yaşam koşulları, artan iş olanakları insanları çalışmaya yönlendirir. Sanayileşme süreci içinde doğan bu yeni ortamda aileler tüm fertleriyle bu sürece katılmaya ve bu sürecin olumlu yanlarından yararlanmaya çalışırlar. Artan üretim sayesinde daha iyi konuma gelen işverenler, üretimi daha da artırmanın yollarını düşünürken, ortaya sanayi ve makine odaklı, emeğin yadsındığı bir toplum çıkar. Ülkemizde Sanayi Devrimi Avrupa ile aynı zamanda başlamasa da doğurduğu sonuçlar benzerdir. Kısa bir süre içinde kapitalist bir tabaka oluşur, sınıf farkları artarak belirginleşir ve toplumsal adaletsizlikler boy gösterir. Yaşar Kemal yapıtlarında gelişmekte olan Türkiye’de, özellikle de Anadolu’da kapitalizmin etkilerini ve bireyin emeğine yabancılaşmasını ana sorunsal olarak ele alır.

“Kuşlar Da Gitti” yapıtında geçen kuş avcılığı geleneği İstanbul’da yıllardır devam eder. *“Ve Bizans’tan bu yana, daha da önceleri belki... O zamanlar Florya düzlüğünde ta surlardan bu yana bir tek ev yok, orman ve çayırılık hem de dikenlik...”* (Kuşlar Da Gitti, 37) Kuş satıcıları geçimlerini sağlayabilmek için cami, havra ve kilise önlerinde tezgâhlarını kurup yoldan geçenlere çağrıda bulunur ve kuşları azat etmelerini isterler; fakat onlara göre artık insanların bunlara vakit ayırabilecek kadar boşlukları ve İstanbul’da rahat yaşayacak kadar paraları yoktur. *“Paranın kalanını da yemişler, İstanbul’a para mı dayanır, sinemaya gitmişler, çekirdek almışlar, dondurma yemişler, bozacıya uğramışlar, vapura binip Kadıköy’e bile geçmişler.”* (Kuşlar Da Gitti, 48) Durum böyle olunca Tuğrul ve onunla aynı işi yapan kuş avcıları giderek emeklerine yabancılaşmaya yani işlerinin asıl amacını unutmaya ve isyan etmeye başlarlar. Ne yapıp edip bir şekilde, kuş satabilmek için yoldan geçenlere duygu sömürüsü yaparak, hatta dini kullanarak kendilerini haklı çıkarmaya çalışırlar. Tek hedefleri para olmuştur. *“Ne için iki buçuğu verecekmişim de kuşu havaya atacakmışım?”*

Sevap için sevap için...’’ (Kuşlar Da Gitti, 62) İnsanlara kuşları satın almaları için vaatlerde bulunurken, yaptıkları aslında onların da bu düzen içerisinde nasıl sıkışıp kaldıklarının bir göstergesidir. En azından o günlük paralarını çıkartabilmek adına, özellikle kalabalık yerler seçerek, insanların dikkatlerini çekmeye çalışırlar.

“Hüyükteki Nar Ağacı” adlı yapıtta emeğin, gelişen üretim araçları ile birlikte sömürülmesi görülebilir. Dağlılar, kendi köylerinde iş bulamayınca bir umut “verimli” Çukurova’ya giderler; fakat Çukurova’da insanın kalmadığını görürler. Kalanlar ise buradan kurtulmak için fırsat kollar. Büyük toprak sahibi ağalar, aldıkları makinelerle modern tarıma geçerler ve her geçen gün işçi sayısını azaltırlar. Çukurova’ya giden, Memet, Hösük, Yusuf, Çoban Memet, Aşık Ali iş aramak için çıktıkları bu yolculuk sonunda Çukurova’nın bekledikleri gibi olmadığı sonucuyla karşılaşır. Onlar içlerinde kalan son umutları ile yolculuklarına devam etmeye, kutsal olduğunu düşündükleri “nar ağacını” bulmaya yemin ederler. Nar ağacının yardımıyla iş bulacaklarına inanırlar. Ne traktörler, ne de sıtma onları bu yoldan vazgeçiremez. “Çukurova bildiğin Çukurova değil, yer gök traktör oldu.” **(Hüyükteki Nar Ağacı, 32)**

Makineleriyle güçlenen işverenler işçilerini haksız durumlara düşürürler ve bir süre sonra işçiler buna dayanamayıp tarlalardan ellerini eteklerini çekerler. İnsan seslerinin yerini motor sesleri alır, teknoloji geleneksel tarımı derinden sarsmaya başlar. Bir süre sonra üretimdeki insan izleri silinir. Topraklarda oluşan ezen-ezilen ilişkisi, kırsal kesimin birbirine bağlılığına ve dayanışmasına darbe vurur. Para ve hırs köy hayatındaki birincil ilişkileri ve dayanışmayı olumsuz olarak etkileyecektir. Bunun sonucunda ırgatlar, işverenlerini terk etmeye başlarlar. Aslına bakıldığında Çukurovalı her ne kadar toprağını terk eder gibi görünse de, onlar emeklerinin haksız sömürüsüne başkaldırırlar ve işverenlerini makineleriyle baş başa bırakırlar.

Modernleşme ile ortaya çıkan işçi-işveren kavgalarına Hüyükteki Nar Ağacı yapıtta sıkça rastlanabilir. İşverenler, işçilerin karınlarını yıllardır doyurduklarından yakınırken, işçiler ise artık hiçbir değeri kalmayan emeklerine üzülürler. “Ben otuz yıldır sürerim bu tarlayı. Her karışında bir okka terim var bu tarlanın. Böyle hep yarıcı kalırız. Ağaylan sanıyordum. Öyle sanıyordum da, bağlarım taş basıyordum. Asılıp ölmeden başka çare yok. Zulüm...” **(Hüyükteki Nar Ağacı, 23)** Emeğin sömürülmesi konusunda Yaşar Kemal ile Marx’ın görüşleri birbirlerini tamamlar; “Feodal insanı doğal üstlerine bağlayan tüm karmaşık ve çeşitli bağları burjuvazi amansızca kopardı. İnsanla insan arasında yalnızca ‘peşin

ödemenin'' dert gereklerini ve soğuk çıkar ilişkilerini bıraktı. Dinsel coşkunun kutsal ürpermelerini, şövalye taşkınlığını ve her an koşmaya hazır duyarlığı, bencil hesabın buzlu sularında boğdu. İnsanın kişisel saygınlığı basit bir değişim değerine dönüştürdü.''⁴ Marx ve Yaşar Kemal'in bu görüşlerinden yola çıkarak, giderek değerini yitiren emeğin, bireyi sıradanlaştırıp, değersiz hale getirdiğini görebiliriz. Her iki yapıtta da emeğin giderek değersizleşmesi, insanın kendine olan güven ve saygısını da derinden sarsacaktır.

2.3 Bireyin Topluma Yabancılaşması

Yaşar Kemal, '*Doğayla, insanla ne kadar zenginleşirse, hayal gücümüz de o kadar zenginleşir*'⁵ der. Kendini rahatlatılabileceği, hayal gücünü geliştirebileceği bir doğayı yitirmiş olan insan, giderek kendini gerçek yaşamdan soyutlar; çünkü zaman geçtikçe yaşamından zevk almamaya, yaptıklarını anlamsız bulmaya başlar. Gelişen sanayi sonucu, doğanın ve pek çok doğal güzelliklerin tahrip edilmesi ile insan giderek yalnızlaşmaya ve sonunda da doğaya ve emeğine olduğu gibi, içinde yaşadığı topluma da yabancılaşmaya başlar. Bir süre sonra toplumdaki kopmalar başlamış ve giderek insani yönleri körelmeye başlamıştır.

Toplumsal adaletsizliklerin nedeni olarak gösterilen, toplumsal yabancılaşma örnekleri '*Kuşlar Da Gitti*' adlı yapıtta şu şekilde karşımıza çıkar. Kuş satıcıları giderek azalan satışlarını hep bu toplumsal bozulmuşluğa bağlarlar. Onlara göre artık insanlar için ne din kalmıştır, ne duygular. Paranın yaşamdaki en temel ihtiyaç haline dönüşmesiyle birlikte toplumdaki kopmalar başlamış ve giderek insani yönleri körelmeye başlamıştır. "*İstanbul şehrinde insanlığın ölüp ölmediğini araştırarak Mahmut.*" (**Kuşlar Da Gitti, 54**) Oysa aslında İstanbul şehrinin kirlenmişliğinde ve karmaşasında pek fazla bir umut kalmamıştır. Koşuşturan insanlar ne amaçla yürüdüklerinin ne yapmaları gerektiğinin farkında bile değillerdir. Çevrelerinde olup bitenler onları ilgilendirmez; çünkü duyarlılıklarını yitirmişlerdir. "*Alın be, alın be! Çocukların kuşu, alın be. Bunları alıp da havaya salıvermezseniz bu kuşların hepsi bu kafeslerin içinde ölecekler be...*" (**Kuşlar Da Gitti, 70**) Bir süre sonra İstanbullular için bu acındırmalar bile işe yaramayacaktır. Denizin kokusunu, Florya'nın kuşlarını, hepsini unutacaklardır ve bir gün "kuşlar" gidecek, kuşlardan önce de "denizler" yok olacaktır. Bu yok oluşun farkında olmayan insan çaresizce İstanbul'un hep var olacağına inanmak ister. "*Başka birisinde de, yol biter, gün biter, can biter, İstanbul bitmez,*

⁴ Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Nedim Gürsel, 57

⁵ Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı, Nedim Gürsel, 121

diyordu” (Kuşlar Da Gitti, 68) Oysa bu bir yanılsamadır ve İstanbul halkıyla birlikte her geçen gün biraz daha yitmektedir.

“Hüyükteki Nar Ağacı” yapıtında toplumsal yabancılaşma, kentteki kadar ağır değildir; çünkü kırsaldaki çözümler, Anadolu insanının kimliğiyle bağlantılı olarak kentteki kadar hızla ilerlemez. Anadolu insanın birbirine bağlılığı, her ne kadar makineleşme sürecinde azaldıysa da, varlığını sürdürür. Buradaki temel çelişki derin sınıf farklarının oluşmasıyla başlar. Traktörler sayesinde üretimini artıran toprak sahipleri daha da zenginleşir ve işçileriyle arasındaki sınıf farkı daha da artar. Üstelik bu insanların üretmek için işçilere ihtiyacı azalır. Memet’in ablası da bu toprak sahiplerinden biridir ve kardeşini bile tanımaz hale gelmiştir. “*Memet:(...)’Ablam bana yağlı dürüm verirdi. Beni öyle sever işte.’(...)Memet yaklaştı. Ta ablasının yanına vardı sokuldu. Kadın oralı bile olmadı. Memet az yaklaştı. Gülümseyerek onu yüzüne bakıyordu. Kadın aldırmadı. Memet şaştı. Daha gülümsüyordu. Bildik bildik...” (Hüyükteki Nar Ağacı, 16)* . Ailede başlayan yabancılaşma, toplumun geneline yayılmaya başlar. Paranın yaşama hâkim olmaya başlamasıyla açılan sınıfsal uçurumlar, abla-kardeş gibi yakın bir ilişkiyi bile zedeler. Para odaklı ilişkiler insanların tek bir çıkar etrafında birleştirse bile bundan en fazla etkilenen öncelikle yakın ilişkiler olur.

2.4 Bireyin Kendine Yabancılaşması

Kapitalist sistemin yarattığı makineleşmeye ve hızlı kentleşmeye bağlı olarak önce doğaya, sonra emeğine, daha sonra da toplumuna yabancılaşan insan en son basamak olarak da kendine yabancılaşır. Kendi özünden uzaklaşan birey giderek toplumda bir “nesne” haline gelir ve belki de artık makinelerden hiçbir farkı kalmaz; çünkü insan giderek değerlerini yitirmeye, buna bağlı olarak da benliğinden uzaklaşmaya başlar. Yabancılaşma kavramının ulaşacağı en üst noktayı Marx şu şekilde belirtir; kendinden ayrılan insan bir süre sonra “insan olmayana” dönüşür. İnsan, insani özelliklerinin ve belli bir gruba ait olduğunun farkına varmadığı an, yabancılaşma başlar. “İnsan olmayana” dönüşmek, bireyin önce kendi kimliğinden, sonra da toplumundan çok daha uzağa düşmesine neden olur ve insan giderek gerçek hayattan soyutlanır.

Bireyin kendine yabancılaşması , “Hüyükteki Nar Ağacı” ve “Kuşlar Da Gitti” adlı yapıtlarda farklı boyutlarda görülür. Kapitalizmin daha çarpıcı boyutlara ulaştığı büyük kentlerde, yabancılaşmanın etkisi daha fazla hissedilir. Bu nedenle bireyin kendine yabancılaşması “Kuşlar Da Gitti” yapıtında daha çok yer tutar. Çukurova’da kapitalizmin etkisi İstanbul’a

göre daha insani boyutlardadır; çünkü kırsal kesimdekiler, her geçen gün azalsa da, insanlarla olan iletişimlerini sürdürürler. Büyük kentlerde de en temel gereksinimlerden biri olan iletişim hızlı ve çarpık kentleşmeye bağlı olarak kopar. Bu kopuşla birlikte toplumsal olma özelliğini kaybeden insan, insani değerlerini yitirerek kendine yabancılaşır. Kapitalizmin boyutsuzca yaşandığı kent yaşamında toplumsal adaletsizlik baş gösterir. Sınıflar arası farklılıklar ve bundan doğan güvensizlik bu sürecin kentlerdeki hızını artırır.

“Kuşlar Da Gitti” adlı romanda, kuş avcılarında biri olan Hayri’nin başına gelenler, onun içine kapanıklığının, çevresine olan küskünlüğünün nedenidir. Hayri’nin babası bir komşusunu öldürür, babası hapse girince de Hayri ve annesi tarlalarını satıp avukat tutarlar. Avukat gerekli çabayı göstermez ve babası dışarı çıkamaz. Yaşadıkları karşısında bazı seçimler yapmak zorunda kalan Hayri, kendini köşeye sıkışmış hisseder ve bir fırsatını bulup Rize’den kaçır. Hayri’nin annesini yalnız bırakarak kaçması içinde bulunduğu güvensiz ortamın bir sonucudur. Bu ortamda tüm insani değerler yitmiştir. O da artık bu değerlere sahip çıkmak istemez. “ *Hayri Rize’den kaçtı, kaçmasın da ne yapsın, anasını elin aralığında, kimsiz kimsesiz, parasız puluz, evsiz barksız koydu da kaçtı. (Kuşlar Da Gitti, 47)* Kendini bu çarkın içine sıkışmış olarak hisseden Hayri, İstanbul’a kaçacaktır.

Kapitalizmin kendini iyiden iyiye hissettirdiği Çukurova’da da insan ilişkileri, İstanbul’daki kadar olmasa da değişime uğramıştır. Tarımda egemen olan traktörler emeğin değerinin yitmesine neden olmuştur. Bu nedenle yoksullaşan köylülerin aile bağlarını kopmuş, işverenler işçilerine, işçiler işverenlerine düşman hale gelmiştir. Çukurova’ya iş bulmak için giden Memet, orada toprak sahibi olan ablasından yardım ister; ancak Memet’in ablası çok değişmiştir. Bunun farkında olmayan Memet, ablası ona yüz çevirdiğinde büyük bir yıkıma uğrar. Ablasının yanında çalışanlar onu teselli ederken, onun para hırsıyla sadece kendini düşünen bir insan haline geldiğini söylerler. “ *Sorma Memet Amca sorma. Olan bitenleri bir bilsen, ağzın ayrık kalır. Abla eski abla değil, bir ben kaldım çiftlikte, kimsecikler kalmadı. Ötekilerin hepsini kovdu abla...*” (Hüyükteki Nar Ağacı, 17) Yapıtta tüm değerlerini para uğruna yitirmiş bir birey olarak yaratılan bu figür, bireydeki değer yitiminin somut örneğidir. Öyle ki Memet’in ablası artık ailesine çalışanlarına ve en çok da kendine yabancılaşmıştır. Ne kadar yalnız ve zavallı birine dönüştüğünün farkında bile değildir. “ *Motorlar geldi geleli, kış demez kıymet demez biner şoförün yanına gider tarlaya. Her Allah’ın günü.../ Memet: ‘Beni tanıyamadı’ dedi, Vay fıkara ablam vay. Demek böyle ha, aşk dedikleri bir beten olurmuş, vay fıkara...*” (Hüyükteki Nar Ağacı, 18)

Her iki yapıtta da kendine yabancılaşan insanın yalnızlığı ve çaresizliği yansıtılırken bir daha eski haline dönemeyeceği gerçeği vurgulanır. Kendini kalabalık içinde yalnız hisseden insan, toplumundan ve kendi özünden uzaklaşarak, değerlerini yitirmeye başlar. Buna bağlı olarak bireyin bir daha eski haline dönmesi zorlaşır; çünkü birey tamamıyla farklı bir boyuta ulaşmıştır.

3. SONUÇ

Yapıtlarının büyük çoğunluğunda Anadolu ve Çukurova gerçeğini irdeleyen Yaşar Kemal, köy gerçeğini işlediği yapıtlarının yanı sıra, İstanbul'u uzam olarak seçtiği yapıtlarında da kent gerçeğini tüm çıplaklığıyla yansıtır. Yapıtlarında genellikle, insanoğlunun kendine ve çevresine verdiği zararları öne çıkaran Kemal, bu bağlamda yabancılaşma kavramını tüm boyutlarıyla irdeler. Yabancılaşma ile bireyin içinde bulunduğu farklı ortam, bireyin tüm seçimlerini değiştirecektir.

Kent ve köy uzamının ele alındığı, çalışmaya konu olan yapıtlarda yabancılaşmanın temeli doğadan kopmayla başlar. İnsan hayatında en temel öğelerden biri olan doğanın insanlar tarafından yok edilmesi ve buna bağlı olarak doğan çarpıklıklar da yapıtlarda işlenir. İnsanoğlu, doğayı öyle çok yıpratır ki sonunda yararlanılabilecek ne bir ağaç kalacaktır, ne de insanların vicdanlarını rahatlatan kuşlar. “Kuşlar Da Gitti”de özgürlüklerine insanlar tarafından son verilmiş kuşlar bile katlanmaya çalıştıkları İstanbul'a daha fazla tahammül edemeyerek çekip gider. Aslında giden sadece kuşlar değildir; onlarla birlikte insan sıcaklığı, doğallığı, değer yargıları da uçup gider; fakat bunun ayırında olmayan insanoğlu vurdumduymazlıkla yaşamına devam eder. İnsan, değerlerinden koparak, farklı bir benliğe büründüğünün farkında değildir.

Kapitalizme birlikte değişen dünyada, kaçınılmaz olarak insan da değişir; fakat bu değişim bir dönüşüm boyutunda yaşandığında insanın özünü yitirmesi kaçınılmazdır. “Hüyükteki Nar Ağacı”nda traktörlerin tarımda yarattığı “modernleşme” ile Çukurova kaçınılmaz olarak dönüşüme uğrar. Hem de bu öyle bir dönüşümdür ki, pek çok insanın ekmek kapısı olan eski Çukurova'dan eser kalmaz.

Doğa Yaşar Kemal'in yapıtlarının temelini oluşturur; doğanın yadsındığı bir Yaşar Kemal yapıtı düşünülemez. “Kuşlar Da Gitti” ve “Hüyükteki Nar Ağacı” adlı yapıtlarda doğa, insanoğlunun hoyratça kullandığı tükettiği bir nesne olarak vardır. Doğayı kendine ait bir eşya

gibi, zaman zaman da dūřman gibi gören insan, dođadan ko-ptuka yapaylıđa dūřtūđūnūn ayırdına varamaz, tıpkı ona zarar vererek kendine zarar verdiđini, kimliđinin uzađına dūřtūđūnūn ayırtına varamadıđı gibi. Yapıtlarda kendi çeliřkisini ve sınıfsal sömürüsünü dođaya yükleyen bireyin gün geçtikçe insana ve en önemlisi kendine yabancılařtıđı görülür. Kapitalist sistemin, ister köyde, ister kentte bireyi dođadan kopardıđı, dođadan kopan bireyin kendi gerçeđine dahi yabancılařtıđı görülmüřtür. Bu yabancılařma kentli insanın yařamında daha belirginken, köylü insanının yařamında da azımsanamayacak boyutlara ulařmıřtır.

Sözcük Sayısı: 3562

4. KAYNAKÇA

Kemal, Yaşar. Kuşlar Da Gitti. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.

Kemal, Yaşar. Hüyükteki Nar Ağacı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008

Gürsel, Nedim. Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2008